

تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران به روایت دکترعلی اکبر ولایتی

(بخش بیست و هفتم)

ابن ربن که بود؟

آنچه در پی می‌آید، ادامه مجموعه مباحث مطرح‌شده از سوی دکترعلی اکبر ولایتی در مجموعه برنامه‌های «ایران» در سیمای جمهوری اسلامی ایران با موضوع تبیین تاریخ علم در اسلام و ایران است. با این همه، سرگین^(۱) این خبر را مسلم نمی‌داند. حتی بعضی او را زین خوانده‌اند و وی را از اهالی زینه طبرستان فرض کرده‌اند.^(۲) خانواده‌اش به علم و فضل، در خراسان و عراق شهره بوده‌اند.^(۳) پدرش یکی از بزرگان و دبیران مرو و صاحب حسب و نسب بوده است^(۴) و در کنار شغل دبیری، حرفه طبابت را برای خدمت به خلق برگزید و به ربن، یعنی سرور و معلم ما، ملقب شد.^(۵) در مآخذ متقدم، نام پدرش را به صورت‌های مختلفی ضبط کرده‌اند^(۶): زید^(۷)، رین^(۸)، زین^(۹)، زیل^(۱۰) و زین^(۱۱). ابن ابی‌اصیبه^(۱۲) و قطعی^(۱۳) ربن را واژه‌ای سریانی به معنی استاد ما، و از القاب علمای یهود و تلمود می‌دانند، و به همین سبب، بعضی از قدما^(۱۴) وی را دانشمندی یهودی دانسته‌اند^(۱۵) که اشتباه است (خدایی، همان‌جا)؛ چراکه اولاً ربن افزون بر آن که واژه‌ای در عرف یهود است، واژه‌ای سریانی است؛ دوم این‌که ابن‌رین، خود، در کتاب دین و الدوله (ص ۹۹، ۹۸-۹۹) می‌گوید که در آغاز، مسیحی بوده و سپس، با تعمق در اندیشه‌های اسلامی و معانی قرآنی و به واسطه محبت و مساوات این دین، به اسلام گرویده است.^(۱۶) محمد بن جریر طبری، مورخ معاصر ابن‌رین، (ج ۱۳، ص ۵۸۹، ۵۹۱) و ابن خلکان (ج ۵، ص ۱۵۹) هم مسیحی‌بودن ابن‌رین پیش از اسلام‌آوردنش را تأیید کرده‌اند؛ چنان‌که طبری (همان‌جا) همواره از وی با عنوان «علی بن‌رین، دبیر نصرانی» یاد می‌کند. به هر روی، آنچه مسلم است این است که ابن‌رین زبان‌های عربی، سریانی، عربی و یونانی و هم‌چنین علم طب، داروشناسی، فلسفه و هندسه را نزد پدرش که از پزشکان و دانشمندان مرو بود، آموخت^(۱۷) و به همین نسبت وامداری به دانش پزشکی در مرو است که ابن‌رین را در ذیل پزشکان بیمارستان مرو آوردیم.

- سرگین، همان، ج ۳، ص ۳۱۱.
- خدایی، همان‌جا.
- انزالی‌نژاد، ص ۵۴۵؛ رضوی برقعی، همان، ص ۱۸۰.
- ابن ابن‌رین طبری، علی بن سهیل (۱۹۲۸). فردوس الحکمه فی الطب، تصحیح محمدزبیر صدیقی، برلین، ص ۱؛ بیهقی، ۱۳۵۱، ص ۹؛ رضوی برقعی، همان‌جا.
- ابن‌رین طبری، همان، ص ۱؛ نیز صدیقی، همان، ص ز؛ خدایی، همان‌جا؛ رضوی برقعی، همان‌جا؛ ولایتی، همان‌جا.
- خدایی، همان‌جا.
- مسعودی، علی بن حسین (۱۹۶۵). مروج الذهب و معادن الجواهر، به کوشش شارل پلا، بیروت، ج ۸، ص ۳۲۶.
- ابن‌صاعد اندلسی، احمد بن‌صاعد (۱۳۷۶). التعریف بطبقات‌الامم: تاریخ جهانی علوم و دانشمندان تا قرن پنجم هجری، مقدمه و تحقیق و تحقیق غلامرضا جمشیدنژاد، تهران، دفتر نشر میراث مکتوب؛ قم، هجرت، ص ۲۳۴.
- یاقوت حموی (۱۳۹۹ق). معجم البلدان، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ج ۱۸، ص ۴۸؛ همو، (۱۹۹۳). معجم‌الادباء، بیروت، دارالفکر، ج ۲، ص ۶۰۸.
- ابن‌نذیم، محمد بن اسحاق (۱۳۴۶). الفهرست، ترجمه محمدرضا تجدد، تهران، چاپخانه بانک بازرگانی ایران، چاپ دوم، ص ۲۵۴.
- صدقی، خلیل بن ابی‌بک (۱۳۸۹ق). الوافی بالوفیات، به کوشش احسان عباس، بیروت، بی‌نا، ج ۱۴، ص ۱۷۵.
- ابن ابی‌اصیبه، همان‌جا.
- قطعی، علی بن یوسف (۱۳۷۱). تاریخ‌الحکما: ترجمه فارسی از قرن یازدهم هجری، به کوشش بهین دارائی، تهران، دانشگاه تهران، ص ۱۸۷.
- نظیر قطعی، همان، ص ۲۳۱.
- صدیقی، همان، ص ۵؛ براون، اودارد گرانویل (۱۳۴۴). تاریخ طب اسلامی، ترجمه مسعود رحب‌نیا، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ص ۷۲.
- دفاع، همان‌جا؛ خدایی، همان‌جا؛ سرگین، همان، ج ۳، ص ۳۱۱ – ۳۱۰؛ ولایتی، همان‌جا.
- دفاع، همان‌جا؛ خدایی، همان‌جا.

نیمکت خبر

جدول برنامه زمانی آزمون‌های سال ۹۸

جزئیات زمان ثبت‌نام و برگزاری کنکورهای دکتری تخصصی، کارشناسی ارشد و کنکور سراسری سال ۹۸ به این صورت است که نزدیک‌ترین آزمون، کنکور کارشناسی ارشد ناپیوسته است. آزمون کارشناسی ارشد ناپیوسته سال ۹۸ در روزهای پنجشنبه و جمعه ۲۳ و ۲۴ خردادماه برگزار می‌شود. زمان برگزاری آزمون کارشناسی ارشد رشته‌های گروه پزشکی وزارت بهداشت، ۲۷ و ۲۸ تیر ۱۳۹۸ خواهد بود. همچنین زمان برگزاری آزمون دکتری تخصصی و دکتری پژوهشی (Ph.D)، رشته‌های علوم پایه پزشکی، بهداشت و تخصصی، داروسازی و دندانپزشکی سال تحصیلی ۹۸-۹۹ وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی ۲۰ و ۲۱ خرداد ۱۳۹۸ خواهد بود. همچنین آزمون سراسری سال ۹۸ روزهای ۱۳ و ۱۴ خردادماه برگزار می‌شود.

دانشجویان سیل‌زده اولویت بورسیه دانشگاه تهران

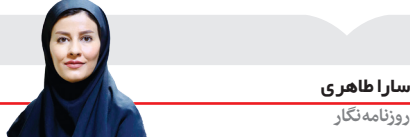
قائم‌مقام بنیاد حامیان دانشگاه تهران با اشاره به بورسیه دانشجویان مقطع کارشناسی و دانشجویان کارشناسی ارشد توسط این بنیاد، گفت: «بنیاد حامیان دانشگاه تهران در سال تحصیلی آینده بورسیه دانشجویان مناطق سیل‌زده را در اولویت قرار می‌دهد.» ناصر غلامی در گفت‌وگو با ایرنا اظهار کرد: «دانشگاه تهران سال گذشته یکصد نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد در رشته‌های مختلف تحصیلی را بورسیه کرد.» وی افزود: «بنیاد حامیان دانشگاه تهران در نظر دارد با توجه به اعلام آمادگی خیرین و واقعین ظرفیتی را برای دانشجویان با‌معدل بالای ۱۸ در مقطع کارشناسی ارشد در نظر بگیرد. بنیاد حامیان دانشگاه تهران از سال ۱۳۹۳ فعالیت خود را آغاز کرد. این بنیاد از دی‌ماه ۱۳۹۵ به صورت رسمی ثبت شد و با تلاش‌های بسیار توانست تعداد خیرین را از ۲۰ به ۳۰۰، ۳۰۰ به ۶۰۰ در نهایت بیش از ۱۳۰۰ نفر گسترش دهد.»

دانشگاه آزاد اسلامی برای علم آینده‌پژوهی چه می‌کند؟

پژوهشکده آینده‌پژوهی؛ اتاق فکر دانشگاه آزاد اسلامی

پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی بازوی اجرایی مجمع تشخیص مصلحت نظام در موضوع چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ است

سارا طاهری
روزنامه‌نگار

میل به «شناخت آینده» و «ساخت آینده مطلوب» یکی از نیازهای بشر است؛ نیازی که جوامع مختلف برای رسیدن به آن از هیچ تلاشی فروگذار نکرده‌اند. با پیشرفت جوامع چهره دنیا نیز عوض شده و آینده نسبت به دهه‌های گذشته پیش‌بینی‌ناپذیرتر شده است. از آنجا که تمام تصمیمات‌مان برای آینده است پس باید محیط آینده را نیز شناخت. بر همین اساس از دهه ۶۰ میلادی در تمام دنیا پژوهشکده‌ها، پژوهشگاه‌ها و دانشگاه‌ها اهتمام ویژه‌ای به آموزش آینده‌پژوهی پیدا کردند و رفته‌رفته این مفاهیم آینده‌پژوهانه وارد جامعه‌ما نیز شد. در رشته آینده‌پژوهی، بررسی و چشم‌انداز و آینده‌پژوهی بر مبنای مطالعه، بررسی و پژوهش با رویکرد آینده‌پژوهانه در زمینه‌های مختلف مربوط به چشم‌انداز و سیاست‌های کلی نظام تأسیس شد. در سال‌های ۸۹-۸۸ نیز بود که مقدمات تأسیس پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی فراهم شد؛ مأموریت این پژوهشکده همکاری در تدوین سند چشم‌انداز کشور است و نقش‌آفرینی آن بین دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام و دانشگاه آزاد اسلامی است.

روند تأسیس این پژوهشکده در دانشگاه آزاد اسلامی به این صورت بود که در تدوین سند چشم‌انداز کشور راهبردهایی مدنظر کارشناسان قرار گرفت که آنها باید از راه تحقیق علمی و پژوهشی به دست می‌آمد، به همین سبب در تنظیم راهبردها، مرکز تحقیقات و بدنه مجمع نیاز به همکاری علمی با محققان دانشگاهی داشتند. این همکاری باعث شد بحث آینده‌پژوهی در دانشگاه نیز دنبال شده و مجوز تأسیس این پژوهشکده در دانشگاه آزاد اسلامی صادر شود. ۲۵ اردیبهشت‌ماه ۹۴ بود که پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی دانشگاه آزاد اسلامی به صورت رسمی در دانشگاه تأسیس شد. این پژوهشکده به‌عنوان یک اتاق فکر فعال و پویا علاوه‌بر کمک در تدوین سند چشم‌انداز، چالش‌هایی که دانشگاه آزاد اسلامی در شرایط فعلی با آن روبه‌رو است را نیز شناسایی و برای آنها راه‌حل پیدا کرد. یکی از موضوعاتی که پس از تأسیس این پژوهشکده مدنظر قرار گرفت راه‌اندازی رشته آینده‌پژوهی در دانشگاه آزاد اسلامی بود. از همان ابتدا امکان جذب و تربیت دانشجویان دکتری پژوهش محور توسط این پژوهشکده مدنظر قرار گرفت. حالا در دوره مدیریت جدید دانشگاه آزاد اسلامی قرار است این پژوهشکده بیشتر از گذشته فعال شود، چراکه به اعتقاد مسئولان این دانشگاه این دانشگاه می‌تواند آینده‌پژوهی را به اهداف بلندمدت و آینده‌نگرانه نزدیک کند.

کار ویژه این پژوهشکده چیست؟ شاید مهم‌ترین هدف پژوهشکده آینده‌پژوهی همکاری مجمع با دانشگاه‌ها، ضرورت ارتباط دانشگاه با صنعت و... است. این پژوهشکده وظیفه دارد نیازهای علمی دستگاه‌های اجرایی و حاکمیتی کشور را با استفاده از استادان و دانشجویان برطرف کند. این پژوهشکده با عنوان «پژوهشکده نوع سوم» یکی از مأموریت‌های اصلی دانشگاه را تمرکز بر آینده‌پژوهی قرار داده است. حالا در دوره جدید قرار است موضوعات مربوط به آینده‌پژوهی در دانشگاه آزاد اسلامی با جدیت بیشتری پیگیری شود. نکته دیگر اینکه استفاده از ظرفیت دانشگاه‌ها، نیازهای پژوهشی مجمع را برطرف و مجمع نیز از ذخیره علمی دانشگاه‌ها استفاده می‌کند. اما شاید مهم‌ترین کارویژه این پژوهشکده ارتباط با صنعت باشد. موضوعی که مدیران دانشگاه آزاد اسلامی همواره بر آن تأکید داشته و از شکاف عمیقی که در سال‌های گذشته بین دانشگاه و صنعت وجود داشته است، نگران بوده‌اند. بنابراین یکی از علت‌های تأسیس چنین پژوهشکده‌ای این بود که ارتباط با صنعت تسهیل شود. حالا دبیرخانه مجمع تشخیص مصلحت نظام از علم و دانش دانشگاه

آزاد اسلامی برای سیاستگذاری و ارتقای علمی سیاست کشور استفاده می‌کند.

پژوهشکده آینده‌پژوهی؛ اتاق فکر دانشگاه آزاد اسلامی

در اینجا بد نیست نگاهی به علم آینده‌پژوهی داشته باشیم. سعید خزایی، پدر علم آینده‌پژوهی ایران است. او یکی از افرادی است که معتقد است پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی دانشگاه آزاد اسلامی می‌تواند به‌عنوان اتاق فکر عمل کند و رشته آینده‌پژوهی این دانشگاه به پیشرفت علم و پیشرفت کشور ارتباط با صنعت کمک شایانی کرده است.

او در گفت‌وگو با «فرهنگستان» از علم آینده‌پژوهی می‌گوید. به گفته او باید از آینده شناخت پیدا کرد تا بتوان براساس آن تصمیم گرفت. او توضیح می‌دهد: «برای مثال ساختمان برنامه‌ریزی‌شده براساس جمعیت، میزان موالید، موانع و جمعیت شهرنشین، کاربری اراضی و مسائل این چنینی با رفتارهایی مثل برون‌یابی و تحلیل روند اعلام می‌کرد جمعیت درحال حاضر انقدر و در ۱۰ سال آینده این تعداد خواهد بود و براساس این پیش‌بینی برنامه‌ریزی می‌کرد. اما الان این روش‌های سنتی دیگر پاسخگو نیستند، چراکه روی جمعیت عوامل بسیار زیادی دخیل هستند و آینده‌یک هدف متحرک بوده که بستگی به عوامل زیادی دارد.»

او می‌گوید: «درباره آینده هرچقدر جلوتر برویم، پیش‌بینی مشکل‌تر می‌شود. در حوزه علمی نیز این‌گونه است. به‌طور مثال من به‌عنوان یک پزشک اگر بخواهم آینده حوزه خود را ببینم، باید به چندین علم مسلط باشم. آینده حوزه پزشکی به‌ای‌تی، نانوتکنولوژی و... مربوط می‌شود و یک پزشک نمی‌تواند به تمام این علم‌ها مسلط باشد پس امکان کمتری برای پیش‌بینی وجود دارد. به دلیل همین پیش‌بینی‌ناپذیری و تغییرات شتابان و از سوی دیگر افزایش متغیرها، جهان خطی

تبدیل به یک جهان غیرخطی شده است و درنتیجه به ابزارها و روش‌های تازه‌ای برای پیش‌بینی آینده نیاز بود.»

پدر علم آینده‌پژوهی ادامه می‌دهد: «بر همین اساس از دهه ۶۰ میلادی در دنیا پژوهشکده‌ها، پژوهشگاه‌ها و دانشگاه‌ها اهتمام ویژه‌ای به آموزش آینده‌پژوهی پیدا کردند. بنده از اولین کسانی بودم که دوره‌های دکتری را در دانشگاه امام خمینی دانشگاه تهران راه‌اندازی کرده داریم. پژوهشکده‌ها و پژوهشگاه‌ها به این کار اهتمام کردند تا آینده سازمان‌ها، کسب‌وکارها، جوامع و ملت‌ها را بتوانند به اشکال مختلف و روش‌هایی پیش‌بینی و برای ساختن هوشمندانه آن تلاش کنند. ما باید آینده‌های مختلفی را که می‌تواند اتفاق بیفتد، بررسی کرده و سپس پیش‌بینی کنیم که چه آینده‌ای می‌تواند محقق شود.»

پژوهشکده آینده‌پژوهی؛ بازوی اجرایی مجمع تشخیص مصلحت نظام

اما این پژوهشکده‌هایی که در ارتباط با آینده‌پژوهی در کشور تأسیس شده‌اند، وظایفی دارند که خزایی از این وظایف نیز صحبت به میان آورده و گفته است: «پژوهشکده چشم‌انداز

و آینده‌پژوهی می‌تواند به‌نوعی بازوی اجرایی مجمع تشخیص مصلحت نظام در موضوع چشم‌انداز ایران باشد. هدف آن این بود که با توجه به این موضوع، آینده کشور را تحقق چشم‌انداز ۱۴۰۴ بررسی کند؛ درنتیجه تلاش کرد یک سری از فعالیت‌ها را در این راستا داشته باشد و برای تحقق چشم‌انداز تلاش کند.» پدر علم آینده‌پژوهی می‌گوید: «این پژوهشکده آرام‌آرام سعی کرد تا گسترده‌تر از رسالت خود- که برای دانشگاه آزاد اسلامی و مجمع تشخیص بود- آمده و پژوهش‌ها و فعالیت‌هایی را انجام داد. این فعالیت‌ها در ابتدا شامل تمام اقدامات مأموریت‌گرا- که مجمع و دانشگاه به آن محول می‌کند- و سپس پروژه‌های مرتبط به

آینده‌پژوهی بود.»

او ادامه می‌دهد: «دانشگاه آزاد اسلامی یکی از سازمان‌هایی است که بیشترین پوشش را در جامعه از نظر دانشجویان خانواده دارد و نگاه بلندمدت و فرهنگ امید را در جامعه گسترش می‌دهد، بنابراین می‌تواند یک نیروی محرکه برای تغییر نگرش جامعه‌ما باشد. پژوهشکده دانشگاه آینده خود دانشگاه آزاد اسلامی و مسائل و چالش‌های پیش‌رو را در سال‌های آتی بررسی کرده و به مجمع تشخیص مصلحت نظام کمک می‌کند تا فعالیت‌هایی در این ارتباط داشته باشد.»

ارتباط با صنایع

اما در ایران به غیر از دانشگاه آزاد اسلامی، چند دانشگاه دیگر نیز هستند که در این راستا فعالیت می‌کنند و پژوهشکده‌هایی هرچند کوچک شبیه پژوهشکده دانشگاه آزاد اسلامی دارند. خزایی در این‌باره می‌گوید: «ما در دانشگاه اصفهان نهادهای شبیه پژوهشکده دانشگاه آزاد اسلامی را راه‌اندازی کردیم و در دانشگاه تهران نیز این پژوهشکده در پارک علم و فناوری متمرکز بوده و حالا این موج در کشور آغاز شده است. در دانشگاه امام خمینی قزوین نیز چنین پژوهشکده‌ای وجود دارد که مشغول فعالیت است. هرچند فعالیت‌های گسترده‌ای ندارند.»

به اعتقاد پدر علم آینده‌پژوهی ایران این پژوهشکده‌ها می‌توانند هم در فعالیت‌های علمی و هم ارتباط صنعت و دانشگاه کمک‌رسان باشند. او توضیح می‌دهد: «پژوهشکده چشم‌انداز و آینده‌پژوهی دانشگاه آزاد اسلامی با صنایع ارتباط برقرار کرده و می‌تواند آینده صنایع را ترسیم و فضای پیش‌روی آنها را شفاف کند تا بتوانند برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی فعالیت کنند. همچنین می‌تواند در رابطه با آینده خود دانشگاه‌ها و مسائل و چالش‌هایی که دارند، عمل کند.»

خزایی معتقد است دانشگاه باید به صنعت، پژوهش و جامعه خدمات ارائه دهد و پتانسیل آن برای اهداف بخش‌های مختلف جامعه باشد.

با این اوصاف دانشگاه آزاد اسلامی می‌خواهد تا آینده محتملی را که می‌تواند اتفاق بیفتد، شناسایی کند و در گام بعد برای خلق آینده مطلوب بر پایه ارزش‌ها تلاش کند. مسئولان دانشگاه بر این باورند که آینده‌پژوهی یک دانش ارزش‌بنیان است. به این معنا که به ما دانش چگونه اقدام کردن در آینده را می‌آموزد.

اردوهای خارج از کشور برخی مدارس غیردولتی

عضو کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی در واکنش به اردوهای خارج از کشور برخی مدارس غیردولتی و لاکچری گفت: «اینگونه اقدامات از سوی این مدارس صرفاً اختلاف طبقاتی در جامعه را به نمایش می‌گذارد.» علیرضا سلیمی در گفت‌وگو با ایلنا، افزود: «در حال حاضر مدارکی از شهریه‌های عجیب و غریب برخی مدارس غیردولتی به ما رسیده است، در واقع برخی مدارس غیردولتی هیچ وجه سقفی را که آموزش و پرورش برای شهریه‌ها اعلام کرده، رعایت نمی‌کنند، ما نیز این مدارک را در کمیسیون آموزش و تحقیقات داریم. آقایان مسئول هم در پاسخ می‌گویند ما توبیخ کردیم درحالی که اگر مجوز چند مدرسه‌که اینگونه اقدامات را انجام می‌دادند، باطل می‌کردند درس عبرتی برای دیگران بود.»

